



چلچراغ تبلیغ

ع. کوثر

۲

خواهد شد. امید است صاحب نظران را مقبول و مبلغان را مطبوع افتد.

آیات

۱- تبلیغ الہی با انکیزہ الہی

«الذین یبلفون رسالات اللہ و یخشونہ و لایخشون أحداً الا اللہ و کفی باللہ حسیباً»؛ «پیامبران پیشین همانان هستند که پیام‌های خدا را ابلاغ می‌کنند و از او می‌ترسند و از هیچ کس جز خدا نیز نمی‌ترسند و همین بس که خداوند حسابگر (پاداش اعمالشان) است.»

۲- مرز ناپذیری تبلیغ

همان گونه که در شماره پیشین گفته شد، «چلچراغ تبلیغ» مجموعه‌ای است متنوع، نو، جذاب و آموزنده و در بردارنده ۴۰ آیه، ۴۰ حدیث، ۴۰ رهنمود از حضرت امام خمینی علیه السلام، ۴۰ رهنمود از مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای مدظله العالی، ۴۰ رهنمود از بزرگان دین و دانش، ۴۰ نکته آموزشی، ۴۰ شعر و سروده و ۴۰ کتاب در زمینه آموزه‌های تبلیغی برای مبلغان گرانمایه و گرانپایه است.

گفتنی است در هر مقاله، برای هر یک از عنوان‌های هشت گانه پیشین، پنج نمونه را به قلم می‌آوریم که مجموعاً ۴۰ نمونه

«و ما أرسلناك إلا كافة للناس بشيرا و نذيرا ولكن أكثر الناس لا يعلمون»^۲؛
 «تورا جز مزده دهنده و هشدار دهنده
 برای همه مردم نفرستاده‌ایم؛ ولی بیشتر
 مردم نمی‌دانند.»

۳- خستگی ناپذیری در تبلیغ

«قال ربّ ائی دعوت قومی لیسلا و نهارا»^۳؛ «(حضرت نوح) گفت: ای پروردگار
 من! من قوم خود را شب و روز دعوت کردم.»

۴- هماهنگی تبلیغات و مبتلّان

«و اذ قال عیسیٰ ابن مریم یا بنی اسرائیل ائی رسول الله الیکم مصدقا لما بین یدی من التوریه و مبشرا برسول یأتی من بعدی اسمه أحمد...»^۴؛ «و [یاد کن] آن گاه که عیسی پسر مریم گفت: ای فرزندان اسرائیل! من فرستاده خدا به سوی شما هستم، تورات را که پیش از من بوده است تصدیق می‌کنم و به فرستاده‌ای که پس از من می‌آید و نام او «احمد» است مزده می‌دهم...»

۵- تشویق در تبلیغ

«هو الذی یصلی علیکم و ملائکته لیخرجکم من الظلمات الی النور و کان بالمؤمنین رحیما»^۵؛ «اوست همان کس که خود و فرستگانش بر شما درود می‌فرستند تا شما را از تاریکی‌ها به روشنی بزنند و او به مؤمنان مهربان است.»

۱۰ احادیث

۶- وظایف مبتلّغ

امام امیرمؤمنان علی علیه السلام: «... یحتجّوا علیهم بالتبلیغ و یشیروا لهم دفائن العقول...»^۶

... (خداوند بزرگ پیامبران را فرستاد تا با مردم) از راه تبلیغ با برهان سخن بگویند و گنجینه‌های پنهان خزدها را برای آنان آشکار کنند و به کار اندازند...»

۷- خدا نکند که چنین بشود ...

امام امیرمؤمنان علی علیه السلام: «أما زهد الناس فی طلب العلم کثرة ما یرون من قلة عمل من عمل بما علم»^۷؛ جز این نیست که مردم در پی دانش نرفتند چون بسیاری از کسانی که دانش داشتند، کمتر به دانسته‌های خود عمل کردند.»

۸- نوجوانان و جوانان را دریابیم

امام صادق علیه السلام: «... علیک بالاحداث فانهم اسرع الی کلّ خیر»^۸؛

... (در تبلیغ) نوجوانان و جوانان را دریاب، زیرا آنان با شتاب بیشتری به سوی هر کار نیکی گام بر می‌دارند.

۹- شعار بدون عمل، هرگز!

حضرت امیرمؤمنان علی علیه السلام: «... لسانا نرعد حتی نوقع و لانسبل حتی نمطر»^۹؛
 ... ما خروش بر نمی‌آوریم مگر آن که در میدان عمل قرار گیریم؛ و سیل جاری



درست کردن سالن و ساختمان نباشید، بلکه در فکر معنویات اسلام باشید.^{۱۲}

۱۳ - تبلیغ: متناسب با شرایط و نیازها
«وضع تبلیغات باید متناسب با نیازها و وضع حوزه‌ها باشد.»^{۱۳}

۱۴ - هماهنگی در تبلیغات
«ما باید در همهٔ امور هماهنگی را حفظ نماییم، مخصوصاً هماهنگی در تبلیغات که از اهمٔ امور است باید بیشتر حفظ شود. باید سعی کنید وحدت و هماهنگی را به صورتی حفظ نمایید که هر گونه تبلیغات سوء را از بین ببرید. می‌دانید که سلاح تبلیغات، بُرنده‌تر از کاربرد سلاح در میدان‌های جنگ است.»^{۱۴}

۱۵ - تبلیغ نوشتاری با مطالبی صحیح
«توجه داشته باشید کتاب‌ها و چیزهای دیگری که از «قم» منتشر می‌شود، غیر از کتاب‌هایی است که در سایر شهرها منتشر می‌شود. «قم» شهر علم و اسلام است. اگر خطایی از «قم» منتشر شود در دنیا علم می‌شود. این موضوع هم باید مورد توجه باشد که از «قم» چیز خلافی منتشر نشود.»^{۱۵}

رهنمودهای مقام معظم رهبری مد ظله العالی
۱۶ - اخلاص: شرط اصلی تبلیغ
«اخلاص شرط اصلی تبلیغات است. اگر

نمی‌کنیم مگر آن که باران بیاریم.»

۱۰- پرهیز از لاف‌زنی و خالی‌بندی
امام امیرمؤمنان علی علیه السلام: «رَبِّ صِلْفِ اورث تلقاً؛ چه بسا لاف‌زنی که جز از دست دادن، چیزی را به دست نمی‌آورد.»

رهنمودهای امام خمینی علیه السلام

۱۱- ارزش و اهمیت تبلیغ
«تبلیغات مسأله‌ای است پر اهمیت و حساس، یعنی دنیا با تبلیغات حرکت می‌کند. آن قدری که دشمنان ما از حربۀ تبلیغات استفاده می‌کنند، از طریق دیگری نمی‌کنند؛ و ما هم باید به مسألهٔ تبلیغات بسیار اهمیت دهیم و از همه چیزهایی که هست بیشتر به آن توجه کنیم.»^{۱۱}

۱۲ - معلویات: محور تبلیغات
«تبلیغات باید براساس معنویات باشد، معنویات اساس اسلام است. سعی کنید معنویات را زیاد کنید و از تشریفات تا آنجا که مقدور است بکاهید. هم‌ه‌اش در فکر



۱۹ - عمل به گفته‌ها؛ از شرایط مهم

تبلیغ

«تلاش تبلیغی باید به وسیله کسانی که مورد اعتماد مردم هستند انجام گیرد؛ و برای جلب اعتماد مردم می‌بایست اعمال و رفتار دعوت کننده مطابق گفتار و پیامش باشد، چنان که تمامی پیامبران و ائمه اطهار علیهم السلام چنین بودند و به هر آنچه می‌گفتند خود عامل بودند.»^{۱۹}

۲۰ - تبلیغ هنری در هنر تبلیغ

«هیچ سخنرانی پرشور و هیچ گفتار و کرداری، در صورتی که خالی از هنر باشد، نمی‌تواند آن تأثیری را در اعماق جان مستمع بگذارد، که یک کار هنری می‌تواند بگذارد.»^{۲۰}

۲۱ - رهنمودهای بزرگان

۲۱ - حاج شیخ عباس قمی رحمته الله علیه:

«بر اهل منبر و روضه‌خوان هاست که در کار خویش اموری را پاس دارند تا در زمره بزرگشماران شعائر الهی قرار بگیرند و بر ارشاد و هدایت بندگان خدا توفیق یابند: یک. اباطیل را ترویج نکنند و فاجر و فاسق را مدح ننمایند.

دو. بزرگان دین را سبک نشمرند.

سه. اسرار آل محمد علیهم السلام را در منبر

فاش نکنند، زیرا ممکن است عامه مردم

ظرفیت درک مقامات آنان را نداشته باشند

از بالاترین سطوح تا پایین‌ترین سطوح ذره‌ای اغراض شخصی به میان آمد و من و ما مطرح شد، تبلیغات خراب می‌شود. رکن اول تبلیغات سرآغاز آن به نام خدا و اتمام آن برای خداست؛ و الا اگر برخلاف این باشد، دیگر تبلیغ نیست. تنها کلامی که از قلب خارج می‌شود به قلب خواهد نشست. کلامی که برای خاطر خدا نباشد، به دل نیز نمی‌نشیند.»^{۱۶}

۱۷ - چلد بُعدی نگری در تبلیغ

«اخلاق خیلی لازم است؛ اما این جور نباشد که ما وقتی اخلاق می‌گوییم یا حدیث می‌خوانیم برای مردم، به طور کلی از مسائل روز، مسائل انقلاب، مسائل زندگی، تاریخچه پُراز حادثه انقلاب اسلامی، مسائل جهان برکنار باشیم ... این افراط است. آن طرف در جهت سیاسی هم افراط، خطاست؛ یعنی در منبر و در سخنرانی، همه مطلب را من البدو الی الختم معطوف می‌کنند به امور سیاسی، یک کلمه اخلاق و نصیحت و تهذیب و احکام و این‌ها نیست.»^{۱۷}

۱۸ - خردورزی؛ از شرایط اصلی مبلغ

«اگر چنانچه کسی برای تبلیغ رفت، عالم و متدین هم بود، ولی عاقل نبود و در آنجا سفاقت به خرج داد، این خیلی مشکلات ایجاد می‌کند.»^{۱۸}



و انکار آن کنند.

چهار. به گونه‌ای سخن نگویند که باعث اختلاف و فساد در زمین و مایهٔ نشر فتنه شود.

پنج. برای سخنان معصومین علیهم‌السلام توجیهات ناسالم و باطل نکنند و در آن‌ها تصرفات و تحلیل‌های خنک و رکیک ننمایند چنان که در روزگار ما رواج دارد، اعاذنا الله تعالی،^{۲۱}

۲۲ - شهید مرتضی مطهری رحمته‌الله:

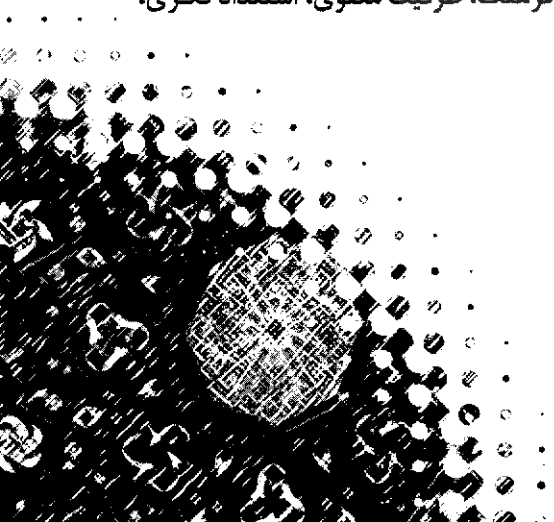
«من به عنوان یک فرد مسؤول به مسؤولیت الهی، به رهبران عظیم الشان نهضت اسلامی که برای همه‌شان احترام فراوان قائلم، هشدار می‌دهم و بین خود و خدای متعال اتمام حجت می‌کنم که نفوذ و نشر اندیشه‌های بیگانه به نام اندیشهٔ اسلامی و با مارک اسلامی، اعم از آن که از روی سوء نیت و یا عدم نیت صورت گیرد، خطری است که کیان اسلام را تهدید می‌کند. راه مبارزهٔ این خطر، تحریم و منع نیست. مگر می‌شود تشنگانی را که برای جرعه‌ای آب لاله می‌زنند، از نوشیدن آب موجود به عذر این که آلوده است منع کرد؟ این ما هستیم که مسؤولیم. ما به قدر کافی در زمینه‌های مختلف اسلامی، کتاب به زبان روز عرضه نکرده‌ایم. اگر ما به قدر کافی آب زلال و گوارا عرضه کرده بودیم، به سراغ

آب‌های آلوده نمی‌رفتند:

گر نه نهی باشدی بیشتر این جوی‌ها
خواجه چرا می‌دود تشنه در این کوی‌ها
راه مبارزه، عرضه داشتن صحیح این
مکتب در همهٔ زمینه‌ها با زبان روز است.
حوزه‌های علمی ماکه امروز این چنین شور
و هیجان فعالیت اجتماعی یافته‌اند، باید به
مسؤولیت عظیم علمی و فکری خود آگاه
گردند. باید کارهای علمی و فکری خود راده
برابر کنند. باید بدانند که اشتغال منحصر به
فقه و اصول رسمی، جوابگوی مشکلات
نسل معاصر نیست،^{۲۲}

۲۳ - خطیب نامور، مرحوم محمدتقی فلسفی رحمته‌الله:

«سخنران باید در گفته‌های خود، مقدار
درک شنوندگان را رعایت نماید و در خور
فهم آنان سخن بگوید ... گوینده در مقام
سخن باید درجهٔ عقل، نیروی درک، سطح
فرهنگ، ظرفیت معنوی، استعداد فکری،



قدرت فراگیری، طرز تفکر، و خلاصه، درجات صلاحیت و شایستگی مستمعین را بسنجد و مطالب خود را با رعایت استعداد آنان بیان نماید، نه آن که مراتب علمی خود را معیار قرار دهد و هرچه را که می‌داند بگوید.^{۲۳}

۲۴ - پاسکال:

«اگر می‌خواهید حرف شما را باور کنند، از خودتان حرف نزنید.»^{۲۴}

۲۵ - اندره شیلیه:

«وقتی حرفی برای گفتن نداریم، آن را کش می‌دهیم.»^{۲۵}

نکته‌ها

۲۶ - اقسام تبلیغ

تبلیغ بر سه قسم است: یک، تبلیغ با گفتار؛ دو، تبلیغ با نوشتار؛ سه، تبلیغ با رفتار. بر ماست که با قسم دوم بیش از قسم اول، و با قسم سوم بیش از قسم اول و دوم تبلیغ نماییم و بر آن‌ها تکیه کنیم.

۲۷ - راه‌های تقویت نویسندگی

با کسب آگاهی از دستور زبان، آیین نگارش و ویرایش، و با مطالعه نثرهای فخیم و نظم و شعرهای زیبا، قلم و بیان خود را صحیح و شیوا و زیبا کنیم. مثلاً به جای واژه «کور» از واژه «نابینا» و یا «روشندل» استفاده کنیم، و یا املاهای کلمات «دوم» و «سوم» و «ذغال» را به صورت صحیح آن، یعنی «دوم»



و «سوم» و «ذغال» بنویسیم.

۲۸ - دقت در تلفظ و معنی صحیح

کلمات غیر فارسی

واژه‌ها و کلمات غیرایرانی و به ویژه واژه‌های انگلیسی را در صورت دانستن تلفظ و معنی صحیح آن‌ها به کار بریم. در غیر این صورت، جداً از به کارگیری این گونه کلمات خودداری کنیم، زیرا تأثیر منفی آن بیش از تأثیر مثبت آن است.

۲۹ - توجه به آراستگی ظاهر

جداً به آراستگی ظاهر خود از قبیل شانه کردن موها، تمیز بودن و پاره نبودن جوراب‌ها و لباس‌ها، واکس داشتن نعلین و کفش‌ها، بدبو نبودن دهان و جوراب‌ها، خوشبو بودن بدن، باز نبودن دکمه‌های لباس‌ها و به ویژه قبا، اتو داشتن لباس‌ها، لکه نداشتن و درست پیچیده بودن عمامه‌ها و مانند آن توجه کنیم.



۳۰- نگاه در آیینه

پیش از رفتن به کلاس درس و مجلس سخنرانی، خود را در آینه ببینیم. یکی از روحانیان می‌گفت: روزی به طرف کلاس درس می‌رفتم. در بین راه و به طور اتفاقی روی سرم دست گذاشتم و ناگهان متوجه شدم که عمامه بر سرم نیست. برگشتم و عمامه خود را بر سر گذاشتم؛ اما همین اتفاق باعث شد تا همیشه یک آینه کوچکی را در جیبم بگذارم و پیش از رفتن به مجلس سخنرانی و کلاس درس، خودم را در آینه ببینم.

اشعار

۳۱- فردوسی:

سخن بهتر از گوهر آبدار

چو بر جایگه بر یزندش به کار

۳۲- جامی:

سخن از چشمه جان گیرد آب
زر رخشان ز شرر گیرد تاب

۳۳- سعدی:

اگر چه پیش خردمند خامشی ادب است
به وقت مصلحت، آن به که در سخن کوشی
دو چیز طَیْرَةُ عَقل است: دَم فروستن
به وقت گفتن و، گفتن به وقت خاموشی

۳۴- سعدی:

عالمی را که «گفت» باشد و بس

هرچه گوید نگیرد اندر کس

عالم آن کس بُود که بد نکند

نه بگوید به خلق و خود نکند

۳۵- فرخی سیستانی:

فسانه گشت و کهن شد حدیث اسکندر
سخن نو آَر که نو را حلاوتی است دگر

کتابها

۳۶- روش تدریس،

حسین دهنوی، چاپ اول، قم، انتشارات یمین، ۱۳۷۶.

۳۷- روش‌ها،

جواد محدثی، چاپ سوم، قم، نشر معروف، ۱۳۷۶.

۳۸- اهمیت و ضرورت تبلیغات،

احمد رزاقی، چاپ اول، تهران، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۰.

۳۹- عطر اندیشه‌های بهاری (ضرب

المثل‌ها و سخنان اندیشمندان جهان)
حسین سیدی، چاپ اول، قم، مؤسسه فرهنگی-انتشاراتی نقش، ۱۳۷۸.

۴۰- قرآن و تبلیغ،

محسن قرائتی، چاپ اول، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۲.



پی نوشت‌ها:

- ۲۳- راه و رسم تبلیغ، همان، ص ۳۶-۳۸.
 ۲۴- عطر اندیشه‌های بهاری، حسین سیدی، چاپ اول، قم، مؤسسه فرهنگی - انتشاراتی نقش، ۱۳۷۸، ص ۱۳۹.
 ۲۵- همان، ص ۱۳۸.

- ۱- احزاب/ ۳۹.
 ۲- سیب/ ۲۸.
 ۳- نوح/ ۵.
 ۴- صف/ ۶.
 ۵- احزاب/ ۴۳.
 ۶- نهج البلاغه، گردآوری سید ابوالحسن محمد شریف رضی، ترجمه سید علینقی فیض الاسلام، [بی جا] [بی جا] [بی نا] [بی نا] خطبه ۱، ص ۳۳.
 ۷- غرر الحکم و دررالکلم، عبدالواحد آمدی، ترجمه محمدعلی انصاری قمی، ۲ جلد، [بی جا] [بی جا] [بی نا] [بی نا] ج ۱، ص ۳۰۰، ح ۳۶.
 ۸- سفینه البحار، حاج شیخ عباس قمی، ۲ جلد، [بی جا] بیروت، دار المرئضی، [بی نا] ج ۱، ص ۲۳۲ (خَدَث).
 ۹- نهج البلاغه، همان، خطبه ۹، ص ۶۱.
 ۱۰- غرر الحکم و دررالکلم، همان، ج ۱، ص ۴۱۵.
 ۱۱- صحیفه نور، امام روح الله موسوی خمینی، تهیه و جمع‌آوری مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۲۲ جلد، چاپ اول، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۴، ج ۱۷، ص ۱۵۷، ۶۱/۱۱/۳.
 ۱۲- همان، ج ۱۸، ص ۸۰، ۶۲/۶/۲.
 ۱۳- همان، ج ۱۸، ص ۷۹، ۶۲/۶/۲.
 ۱۴- همان، ج ۱۶، ص ۸۱، ۶۰/۱۲/۲۵.
 ۱۵- همان، ج ۱۸، ص ۷۰، ۶۲/۶/۲.
 ۱۶- ۶۱/۲/۲۷ (سخنان مقام معظم رهبری از کتاب «اهمیت و ضرورت تبلیغات»، به نوشته احمد رزاقی برگرفته شده‌اند).
 ۱۷- ۶۹/۱/۷.
 ۱۸- ۶۲/۱/۱۶.
 ۱۹- ۶۳/۷/۵.
 ۲۰- ۶۱/۶/۱۷.
 ۲۱- با اقتباس از: راه و رسم تبلیغ، تهیه و تنظیم: کانون نویسندگان فضلالی قمی حوزه علمیه قم، چاپ اول، قم، دفتر نشر برگزیده، ۱۳۷۸، ص ۶۹-۷۹.
 ۲۲- بررسی اجمالی نهضت‌های اسلامی در صدساله اخیر، شهید مرتضی مطهری، چاپ بیست و یکم، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۷۵، ص ۹۰.

پوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتاجامع علوم انسانی